

cumhuriyet ilahiyat dergisi 20, sy. 1 (Haziran 2016): 89-116

cumhuriyet theology journal 20, no. 1 (June 2016): 89-116

✿ Hakemli Araştırma Makalesi / Peer-reviewed Research Article ✿

Karl R. Popper'ın Tarihsicilik Eleştirisi

Karl R. Popper's Critique of Historicism

Rıza Bakış*
Eyüp Alsancak**

ÖZ

Karl R. Popper XX. yüzyılın önemli bir bilim felsefecisidir ve bu alandaki temel savı yanlışlamacılık kuramı olarak bilinmektedir. Fakat düşüncesinin bütün uzanımlarında kendini ele veren ve onun sistemini oluşturan ise esasında eleştirel akılcılık kuramıdır. Tarihsicilik eleştirisi de bunlarla sistematik bağlamda ilintili olarak toplum ve siyaset felsefesi konusundaki

ABSTRACT

Karl R. Popper is an important philosopher of science of 20th Century and is known in this field through his theory of falsification. But the critical theory of rationality is indeed his basic theory and it can be seen in his whole idea. Critique of historicism also contains his views on the social and political philosophy in a systematic context in relation to them. Popper embodied his

* Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü.

Assistant Professor, Cumhuriyet University, Faculty of Divinity, Department of Philosophy and Religious Studies. Sivas/Turkey (rizabakis@hotmail.com).

** MEB, Elçibey İmam Hatip Ortaokulu, Matematik Öğretmeni.

Ministry of Education, Imam Hatip Secondary School, Mathematics teacher. Sivas/Turkey (alsancakeyup@gmail.com).

◆ Bu makale Eyüp Alsancak'ın "*Karl R. Popper'in Tarihsicilik Eleştirisi ve Tarihsiciler Toplum Örnekleri*" adlı (Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Türkiye, 2015) çalışmasından elde edilmiştir.

◆ *cumhuriyet ilahiyat dergisi*'nde yayımlanan makaleler, en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik değerlendirilmesine tabi tutulur. Ayrıca intihal içermediği özel bir yazılım kullanılarak kontrol edilir.

◆ This article is extracted from Eyüp Alsancak's post graduate thesis entitled "*Karl R. Popper's Critique of Historicism and Samples of Historicist Society*", (Post Graduate Thesis, University of Cumhuriyet, Turkey, 2015).

◆ *cumhuriyet theology journal* uses double-blind review fulfilled by at least two reviewers. In addition, all articles are checked by means of a program in order to confirm they are not published before and avoid plagiarism.

görüşlerini ihtiva etmektedir. Birey olarak insanı merkeze alan Popper'ın, tarihsicilik konusundaki düşüncelerini Platon, Aristoteles, Marx ve Hegel gibi büyük sistem kurucu düşünürler üzerinden somutlaştırdığı, bütüncü yapılara karşı birtakım eleştiriler getirdiği görülmektedir. Biz bu makalemizde Popper'ın tarihsicilik eleştirisini özellikle Platon, Aristoteles, Hegel ve Marx'la ilintili eleştirilerini ele alıp tartıştık.

ANAHTAR KELİMELER: Karl R. Popper, Yanlışlamacılık, Eleştirel Akılcılık, Tarihsicilik, Ütopya.

views about the historicism through human-centered thoughts of philosophers such as Plato, Aristotle, Marx and Hegel who are effective system builders and he raised a number of criticism against the holistic structures. We discuss in this article Popper's critique of historicism, especially his critics related with Plato, Aristotle, Hegel and Marx.

KEYWORDS: Karl R. Popper, Falsification, Critical rationalism, Historicism, Utopia.

SUMMARY

Karl R. Popper is a multifaceted philosopher renowned for his studies in the areas of philosophy, methodology and epistemology of science and philosophy of politics. Initially being among the philosophers of Vienna Circle, Popper diverges from the thinkers of the Circle in terms of the problems he dealt with. The problem handled by the philosophers of the Vienna Circle was to analyze the meaning of theories and to reveal their linguistic properties; this is because they thought that they could illuminate the scientific structure in this way. While still treating the problem of scientific meaning as a subject of research, Popper, on the other hand, deals with the development of scientific knowledge as the main problem.

In addition to philosophy of science, another area that Popper focused on was the philosophy of politics. It is in a way the area where his thoughts about methodology were applied; the fact that he led a relatively long life and that in this life he experienced the First and Second World Wars is mentioned among the main reasons for his interest in the philosophy of politics. Popper attempts to relate the problems of the 20th Century with Aristotle and Plato by going back Marx and Hegel; he views these philosophers as the enemies of the "open society" that he himself uses

at the same time. Viewing all totalitarian systems as adversaries of the open society, Popper discusses his thoughts on this issue in his works titled *The Open Society and Its Enemies* and *Poverty of Historicism*. The first one deals with interpretation of the results of totalitarian regimes by a person who experienced these events; the second one is a work which expresses philosophical ideas of a thinker that determined today's problems of philosophy and which handles the problem of methodology in social and empirical sciences; this work also serves as the source for this article of ours titled *Karl Popper's Critique on Historicism* and has been an important reference for us whilst discussing the subject especially in terms of methodology.

Historicism and historicity are two different concepts that are sometimes interchangeably used in Turkish and this usage often causes confusion; furthermore, there is also a difference between the uses of these two terms in German and English. To put it briefly, historicism refers to the view that the future should be formed with the past, while historicity refers to the view that the nature has a law and this law sustains its impact in every period of history.

According to Popper, there are two kinds of modern historicism; the first is the philosophy of history of the right wing, racism or fascism, whereas the other one is the Marxist philosophy of history of the left wing. Both theories base their historical predictions on an interpretation that leads to exploration of the law of the development of history. Racism is viewed as a kind of natural law; the biological superiority of the blood of the selected race explains the past and future development line of history and this is nothing other than the struggle of races for superiority. According to Marx's philosophy of history, on the other hand, law is financial and the entire history should be interpreted as a war between classes for economic superiority. Historicism does not realize that we select and arrange historical facts, but believes that history itself or the internal laws of human history determine our problems, future and even points of view. Historicism is after exploration of the way that should be trodden by the humanity as a requirement of its destiny; that is, it aims to find the meaning of history. Hegel claims that it is possible to do social engineering by formulating definitive laws for history. Sharing a view close to Weber that social laws continuously change on the bases of place

and time and therefore long-term generalizations are not beneficial, Popper is of the opinion that history does not have an objective meaning as understood by Hegel.

Popper asserts that scientific interest in social and political issues goes back as much as the interest entertained for cosmology and physical sciences, even that the social sciences at the time of Plato and Aristotle progressed faster than natural sciences, but that this state of affairs reversed with Galileo and Newton. Works of certain scientists wishing to change this trend such as Wilhelm Wundt's establishment of the first psychology laboratory and similar methods followed by J. S. Mill in social sciences are among reformist movements in this direction. According to Popper, these initiatives are unsuccessful and the relevant scientists are responsible for this. Popper deals with this subject through two ways: pro-naturalist historicism in which the possibility of applicability of physic methods to social sciences; and anti-naturalist historicism which objects to the applicability of these methods to social sciences.

Taking an individual as the basis, Popper objects to generalizations and holistic inferences not only in the area of science but also in all his other discussions and views holistic approach as utopianism; as an alternative, he recommends a method that he calls fragmentary. Thinking of historicism as pro-naturalism and anti-naturalism and attempting both to base them on strong arguments and to criticize at the same time, Popper views Plato as a fascist in terms of his attempt to arrive at a model from analysis of the concept of nature and Marx as a utopist from the thought of finding the laws of history and nature. However, it is very clear that he is doing the very thing that criticizes; this is clearly exemplified through his attempt to read the ontology and epistemology of nearly all great leaders of thought, Plato and Aristotle over the historicism that he defines by focusing on them in terms of their political discourse. It is understood that his reading of Plato, Aristotle, Hegel and Marx in terms of political thought and defining them as anti-democracy is an example of holism; this is a little utopic and even anachronic reading. Popper's passion for democracy can be justified, but it does not appear to be very realistic to show especially Plato and others that he calls historicist as supporters of the idea of a closed society in order to situate them in the system that he designed. Notwithstanding the foregoing, it should be grant-

ed that Popper's readings with a historicist basis is a partisan polemic and is successful, as expressed by Mete Tuncay. Popper's most important legacy is obviously the fact that he taught that criticism contributes to a thought much more than defense.

GİRİŞ

Imre Lakatos, Popper'ın düşünceleri ile yirminci yüzyıl felsefesine önemli bir katkı sunduğu kanısındadır.¹ Nobel ödüllü bazı bilim adamları da yaşadığı süre zarfında Popper'ı yaşayan en büyük bilim felsefesi kabul etmişlerdir.² Popper, birey olarak insanı öne alır; yirminci yüzyıl pozitivismine karşı çıkar; eleştirel tutumun yerleşmesi gerektiğini ve tarihsel olayları genelleyerek bilimsel yasalar çıkarmanın yarar sağladığını düşünür. Ağırlıklı olarak bilim felsefesi ve siyaset felsefesi çalışmalarıyla bilinen Popper'ın tarihsicilik eleştirisi de diğer ikisi kadar önemlidir. Birçok modern düşünür gibi Popper da bilimsel metodunu sadece pozitif bilimler alanıyla sınırlandırmamış sosyal bilimler ve tarih alanına kadar genişletmiştir.³ *Tarihsiciliğin Sefaleti*'nde doğa bilimleri ile sosyal bilimleri bir arada tartışan Popper, konuyu bölük pörçük mühendislik tartışmaları üzerinden politik alana kadar götürmektedir,⁴ çünkü Popper hem siyaset felsefesinde hem de bilim felsefesinde ortak yanlar olduğunu düşünür. Ona göre, her iki alanda da ortak olan şeyin insanın yanılabilirliği ve yanılığlarından da ders çıkarabiliyor olduğudur. Popper, insanların yanılığardan ders çıkarmaya istekli olmasına ussal tutum adını verir ve bu tutum, onun felsefesinin temelini oluşturur.⁵

Popper'ın bilim anlayışına göre hiçbir şey sürekli olarak kanıtlanmış ve değişmez değildir; bilim durmaksızın değişmektedir ama bu bilime yeni kesinlikler eklenmesiyle olmamaktadır. Ona göre, aklımızla bile bildiğimiz kadarının doğruluğunu kabul ederiz, herhangi bir anda da

¹ Cemal Güzel, *Bilim Felsefesi* (Ankara: Bilgesu Yay., 2013), 89.

² Bryan Magee, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, trc. Mete Tunçay (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990), 10.

³ K. Minogue, "Does Popper Explain Historical Explanation", in *Karl Popper: Philosophy and Problems*, ed. Anthony O'Hear (Cambridge: Üniversty Press, 1995), 225.

⁴ Minogue, "Does Popper Explain Historical Explanation", 226.

⁵ Güzel, *Bilim Felsefesi*, 89.

deney yoluyla kabulün yanlışlığını gördüğümüzde değiştiririz⁶; bilim, din ve dogmanın tersine değişebilen bir özelliğe sahiptir.⁷ Akılcılık ve deneyciliğin birleştiği ortak nokta sağlam ve güvenilir bilginin ispatının ancak doğrulama ile mümkün olabileceğidir. Doğrulamanın ne olduğu ve bir bilginin ne zaman doğrulanmış olacağı ise, önemli yeni bir tartışmaya kapı aralamaktadır.⁸ Popper'a göre, tümevarım mantığının reddedilmesinin nedeni, aslında tümevarımsal yöntemde uygun bir sınırlandırma ayracına rastlayamayışımızdır; başka bir deyişle, kuramsal bir dizgenin fizikötesi olmayan özelliklerini göremeyişimizdir.⁹ Bilgiyi sürekli değişen ve deneme-yanılma ile büyüyen bir ürün olarak ele alan ve eleştirel tutumun önemini vurgulayan Popper, bu tutumu bilimsel kuramların çelişkilerden kurtulması anlamında ön plana çıkarır.¹⁰ Çünkü ona göre, bilim ancak eleştiri yoluyla ilerleyebilir. Bu yöntem, kişilerin her zaman yanılabilir olduğu, 'doğruyu' başkalarının da dile getirebileceği tezine dayanır. Bununla anlatılmak istenen "Ben yanılıyor olabilirim, sen de haklı olabilirsin; birlikte çalışarak doğruya yaklaşılabiliriz." düşüncesidir.¹¹ Tümevarımcılığı reddederken Popper, bunu bilimsel hipotezlerin yanlışlanabilirliği düşüncesine dayandırır; geleneksel akılcılığın tersine, aklın ve deneyimin, inançları haklı çıkardığını öne sürmez; fakat inançların deneyimle birlikte tümdengelimsel mantık tarafından yanlışlanabileceğini savunur.¹²

Popper, yaşamayı her şeyden önce ve her şeyin üstünde bir sorun-çözme süreci saydığı için, sorun-çözmeye elverişli toplumların olmasını arzu eder. "Sorun çözme" yaklaşımı Popper'ın düşüncesinin temellerinden biridir ve bu konuda *Hayat Problem Çözmektir* isimli bir de eseri mevcuttur. Sorun-çözmeyle Popper, deneme çözümlerinin cesaretle ortaya atılmasını, sonra da bunların eleştiriye ve hata-eleme işlemine tabi tutulmasını, karşıt önerilerin engellenmeden ortaya konulmasını, bunların

⁶ Magee, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, 24.

⁷ Ömer Demir, *Bilim Felsefesi* (Ankara: Vadi Yayınları, 2009), 10.

⁸ Demir, *Bilim Felsefesi*, 27.

⁹ Karl Popper, *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, trc. İ. Aka- İ.Turan (İstanbul: YKY, 2012), 58.

¹⁰ Sibel Akgün, "Karl Popper'in Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri" *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 7, sy. 2(12 Ekim 2014), 75.

¹¹ Nejat Bozkurt, 20. *Yüzyıl Düşünce Akımları* (İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2004), 398.

¹² Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2013), 542.

eleştirilmesini, sonra da eleştiriler ışığında bunlarda gerçek değişiklikler yapılmasına izin veren toplum biçimleri istemekte,¹³ bilim felsefesi perspektifinden tarihsiciliğe eleştiriler getirmektedir. Ona göre, gelecek bilimsel olarak kestirilebilir değildir ve birtakım tarihsel, insanî özellik ve kültürel olguların etkilerinin sonucu olarak 'açık toplum'a ulaşılmıştır. Popper'ın tarih düşüncesi de, bu etkilerin sonucu oluşan kısmen hayalî kurguya sahip iki farklı türde toplumu açıklamak için tercih etmiş olduğu 'kapalı toplum' ve 'açık toplum' gibi kavramlar çerçevesinde şekillenir.¹⁴

Popper'a göre, 'Kapalı Toplum'un ya da kabileciliğin çöküşü bireyin ön plana çıkmasıyla birlikte hız kazanmış, bireyin girişkenliği ve benliğini ortaya koyması bir olgu haline gelmiştir. Birey olarak insan, bir kabile kahramanı ya da bir kurtarıcı olarak değil, sadece bir birey olarak ilgi odağı olmuştur. Popper, insanı asıl ilgi merkezi yapan felsefenin "İnsan her şeyin ölçüsüdür." diyen Protagoras'la başladığını düşünür ve bireylerin birbirlerine ve kendilerine saygı göstermeye çağrılması da Sokrates'ten gelmektedir; "Ruhlarınıza iyi bakın" ve "Kendini bil!" ifadeleri de bunu ortaya kor¹⁵ Sokrates'e büyük bir hayranlık duyan Popper, onu 'açık toplum'un en yetenekli ve en özverili sözcüsü olarak kabul etmektedir; eleştirel akılcılığın temel ilkelerini ilk formüle eden olarak Sokrates, "Bildiğimiz tek şey, hiçbir şey bilmediğimizdir." ifadesiyle bize, kesin bilginin olmadığını da göstermiştir¹⁶

Popper için bir politika, gerçekliğin önünde sınanması ve deneyin ışığında düzeltilmesi gereken bir varsayımdır; her politikanın yürütülmesinin sınanması gerekir; bu da istenen sonuçları gösteren kanıtlar arayarak değil, sağlamadığını gösteren kanıtlar arayarak yapılmalıdır. Bu yöntem, ancak açık toplumlarda ve demokratik ortamlarda gerçekleştirilebilir. Popper'a göre demokrasi, yüksek yaşama standartlarının sağlanmasında ve sürdürülmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır.¹⁷ Bu bakım-

¹³ Magee, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, 67.

¹⁴ Rajabov Eldeniz, "Karl Popper'ın Eleştirel Akılcılığı ve Din Felsefesine Yansımaları" (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008), 56.

¹⁵ Karl Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları Cilt 1*, trc. M. Tunçay (Ankara: Liberte Yayınları, 2010), 248-249.

¹⁶ Jean Baudouin, *Karl Popper*, trc. Bülent Gözkân (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993), 24.

¹⁷ Magee, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, 67-69.

dan Popper'ın felsefesinde ne düşlere ne de ütopyalara yer vardır; onun düşüncesi Marx gibi büyük analizci, toplumbilimci ve kuramcılarla, Platon gibi düşüncü filozoflarla, Hegel gibi kurgucu düşünürlerle, yani geleceği düşünen ve düşleyenlerin fikirleriyle taban tabana zıttır.¹⁸ Popper'a göre, tarihsicilik bir çeşit genellemedir; tarihsel süreç içerisinde toplumların geçmişten gelen doğa yasalarının keşfi ve bu yasalar ile yaşanması gerektiği düşüncesi saçmadır; bu ilerlemeye katkı sağlamaz ve aynı sebeplerden aynı sonuçları çıkarmak mümkün değildir.

1. TARİHSELÇİLİK -TARİHSİCİLİK TARTIŞMALARI

Erich Rothacker (1888-1965) "historicism" teriminin nasıl ortaya çıktığının ve önceleri hangi anlamda kullanıldığının yeterince incelenmediğine işaret eder.¹⁹ Tarihselcilik tüm tarihi fenomenlerin tekrar edilemezliğini, her anın o döneme ait fikirlerle yorumlanması gerektiğini yani geçmişin bugünkü prensiplerle açıklanamayacağı tezini temel alır; diğer bir ifade ile tarihselcilik, tarihin önemini vurgulayan, şeylerin her zaman tarihsel gelişmenin seyri içinde görülmelerinin gerekliliğini savunan görüşleri ifade eder ve bir şeyin doğasının ancak tarihsel gelişme bağlamındaki konumu ve rolünün izinin sürülmesiyle açıklanabileceğini savunur.²⁰ Tarihselcilik kavramı 1920'lerde Almanya'da önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu dönemin baskın pozitivist etkisiyle tarihselcilikten anlaşılan şey tarihsel pozitivismdir. Bu, tarihçinin seçilmiş olgulara dayalı olarak yaptığı araştırmadan, tüm geçmişi sorgulamaya geçme yöntemidir.²¹ Erich Rothacker, tarihselcilik (Historismus) ve tarihsicilik (Historicismus) ayrımı yapar. Rothacker'e göre, tarihsicilik, örneklerini Hegel ve Marx'ta gördüğü evreni olduğu kadar insanlık tarihini de, filozoflara dünya tarihini de açıklayabilecekleri konusunda ilkel bir cesaret veren, ilkel mekanik analogilerle kavramaya çalışan çocukça bir natüralizmdir.²² Alman ilahiyatçı Ernst Troeltsch, tarihselciliği kötü tarihselcilik ve iyi tarihselcilik olarak ikiye ayırır. Kötü tarihselcilik insan hakkındaki

¹⁸ Bozkurt, 20. Yüzyıl Düşünce Akımları, 400.

¹⁹ Şahin Uçar, *Tarih Felsefesi Yazıları* (Ankara: Vadi Yayınları, 1994), 153-154.

²⁰ Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, 1492.

²¹ Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi* (İstanbul: Notos Kitap, 2010), 223.

²² Özlem, *Tarih Felsefesi*, 224.

tüm bilgi ve düşüncelerimizin tarihsel olduğu ve insanı ancak bu haliyle anlamak gerektiği iddiasını içerir ve bu her şeyi tine bağlayan bir düşüncedir ve buradan kaderciliğe uzanır. Bu anlamıyla kötü tarihsicilik ile Rothacker'in tarihsicilik dediği şey arasındaki benzerlik açıktır. Kötü tarihsicilik, Hegel ve Marx'ın tutumlarını kapsayan bir kadercilik ve kehanetçiliğin de hazırlayıcısıdır. Popper, Troeltsch'ün bu tanımını benimser; ancak o kötü tarihsicilik yerine tarihsicilik terimini kullanır. İyi tarihsicilik ise, Dilthey'in tin bilimleri için önerdiği tarihsel düşünme yöntemidir.²³ Dilthey'e göre, her dönem kendine özgü bir bütündür ve biz her dönemin başat değerlerini, o dönemin kendine özgü tinselliğini tam olarak anlayamayız; çünkü geçmişteki değerler bugünün tinselliği ile anlaşılabilir ve yapabileceğimiz şey, yazılı yapıtların dilini yorumlayarak anlamakla yani hermeneutik ile sınırlıdır.²⁴

Popper'ın perspektifinden bakıldığında tarihsicilik, insan hayatının doğasını ve kaderini anlamış gibi görünerek özgürlüğü, yaratıcılığı ve insan hayatının kendi temel enerjisini yok etmektir²⁵ve geldiğimiz noktada tarihsiciliğin, tarihsel bakışa aşırı değer verilmesinden kaynaklanan kötü bir felsefe olduğu da söylenebilir. İnsan, bütün hayatının sürekli tarihsel bir ruha sahip olduğu gerçeğini vurgulayıp, tarihin insan kaderine yön verdiğini iddia etmek bir tarihsicilik örneğidir.²⁶ Popper bunu şöyle ifade eder: "Burada 'tarihsicilik' derken, tarihsel öndeyinin sosyal bilimlerin esas hedefi olduğunu ve bu hedefe, tarihin evriminin temelinde yatan 'ritimler' ve "örüntüler", 'kanunlar' ve 'yönelimler'in açığa çıkarılmasıyla varılabileceğini kabul eden bir yaklaşım tarzını kastettiğimi söylemem yeterli olacaktır."²⁷

Popper'a göre, iki modern tarihsicilik çeşidi vardır; birisi sağ kesimin, ırkçılığın ya da faşizmin tarih felsefesidir; diğeri ise, sol kesimin Marxçı tarih felsefesidir. Her iki teori de, tarihsel öndeyilerini tarihin gelişiminin yasasını keşfetmeye götüren bir yoruma dayandırır. ırkçılık bir çeşit doğa kanunu olarak düşünülür; seçilmiş ırkın kanununun biyolo-

²³ Özlem, *Tarih Felsefesi*, 225.

²⁴ Özlem, *Tarih Felsefesi*, 203.

²⁵ Richard Kroner, "Tarih ve Tarihsicilik" trc. Mustafa Alican, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, *Ege Üniversitesi XXV*, sy. 2(2010), 642.

²⁶ Kroner, "Tarih ve Tarihsicilik", 643.

²⁷ Karl Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, trc. Sabri Orman (İstanbul: PlatoYayımları, 2013), 19.

jik üstünlüğü, tarihin gelmiş, geçmiş ve gelecek gelişim çizgisini açıklar ve bu da ırkların üstünlük için mücadelesinden başka bir şey değildir. Marx'ın tarih felsefesinde ise, kanun iktisadîdir ve bütün tarihi, sınıfların ekonomik üstünlük için bir savaşı şeklinde yorumlamak gerekir.²⁸ Tarihsici, tarih gerçeklerini bizim seçip düzenlediğimiz farkına varmaz, tarihin kendisinin ya da insanlık tarihinin içkin yasaları sayesinde sorunlarımızı, geleceğimizi, hatta görüş açımızı belirlediğine inanır. Tarihsicilik, insanlığın kaderi gereği yürümek zorunda olduğu yolu keşfetmek peşindedir; yani tarihin anlamını bulmayı amaçlar.²⁹ Hegel tarihe kesin kanunlar biçerek bunlarla toplum mühendisliği yapmanın mümkün olduğunu savunur. Toplumsal kanunların yer ve zamana göre sürekli değiştiği ve bu yüzden uzun dönemli genellemelerin işe yaramadığı yönünde Weber'le yakın bir düşünceyi paylaşan Popper, tarihin Hegel'in anladığı anlamda objektif bir anlamının olmadığı kanısındadır.³⁰

Tarihselcilik ile tarihsiciliğin birbiri yerine kullanımı karşımıza çoğu zaman problem olarak çıkar. Doğan Özlem, tarihsellik ve tarihsicilik kavramlarının farklı kavramlar olduğunu, söz konusu iki terimin Almancada farklı anlamlara sahip terimler olarak yer aldıklarını ve Türkçede "izm" (Alm: ismus) sonekiyle de, "isizm" (Alm: isismus) sonekiyle de biten terimler için karşılıkları bulunduğunu ifade eder. Özlem'e göre, "izm" soneki Türkçeye "cilik", "isizm" soneki ise "sicilik" olarak çevrilir. Almancada "isismus" (isizm) sonekinin aşırılığı ve indirgemeciliği imleyen kötüleyici bir anlamı vardır. Bir görüş veya akım içerisinde en aşırı ucu temsil eden ve ayrıca her şeyi tek bir kaynağa bağlamayı, her şeyi tek bir nedenle açıklamayı hedefleyen görüşlerin arkasına, bu kötüleyici vurguyu versin diye "isizm" (isismus) eklenir. Buna karşılık İngilizcede sadece "isizm" (icism) soneki kullanılır ve bu durum, Almancada iki ayrı terimle ifade edilen "historizrn" ile "historisizrn" terimlerinin İngilizcede "historicism" şeklinde ifade edilmesine sebep olur. İngilizcedeki karşılığı ile Almanların kullandıkları anlamda "historizm" in mi yoksa "historisizm" in mi kastedildiği belirsiz kalır.³¹

²⁸ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 13-14.

²⁹ Karl Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları Cilt 2*, trc. Harun Rızatepe, (Ankara: Liberte Yayınları, 2010), 350.

³⁰ J. Shearmur, *The Political Thought of Karl Popper*. (New York, 2002), 62.

³¹ Özlem, "Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik", 137.

Popper'ın *Tarihsiciliğin Sefaleti* olarak dilimize çevrilen eserinin orijinal adı *The Poverty of Historicism*'dir. Türkçe basımların ilkinde *Tarihselliğin Sefaleti* olarak çevrilirken son basımlarda bu hata giderilmiş durumdadır. Yukarıdaki değerlendirmeler de göz önüne alındığında 'historicism' ifadesi sözlükte hem tarihselcilik hem de tarihsicilik olarak karşılık bulduğu görülür. Buradan tarihsellik ve tarihsiciliğin iki farklı anlamda kavramlar olmasına rağmen birbirine karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Geleceğin geçmişle şekillenmesi gerektiği anlayışı tarihsellik iken; doğanın bir yasanın olduğu ve bu yasanın tarihin her döneminde etkisini sürdürdüğü anlayışının da tarihsicilik olduğu sonucu çıkarılabilir.

2. POPPER'IN TARİHSİCİ DOKTRİNLER ANALİZİ

Popper, sosyal ve siyasal sorunlara duyulan bilimsel ilginin kozmoloji ve fizik bilimlerine duyulan ilgi kadar geriye gittiğini, hatta bazen Platon ve Aristoteles zamanındaki sosyal bilimlerin tabiat bilimlerine oranla daha hızlı ilerlediğini; ancak Galileo ve Newton'la birlikte bu durumun tersine döndüğünü ileri sürer. Bu gidişatı değiştirmek isteyen bazı bilim insanlarının çalışmaları, örneğin Wilhelm Wundt'un ilk psikoloji laboratuvarını kurması, J. S. Mill'in sosyal bilimlerde benzer yolları izlemesi bu yöndeki reformist hareketlerdir. Popper'a göre, bu girişimler başarısızdır ve bu durumdan ilgili bilim insanları sorumludur. Popper, tarihsiciliği fizik metotlarının sosyal bilimlere uygulanabilirliğinin savunulmasını tabiatçılık taraftarı tarihsicilik; bu metotlarının sosyal bilimlere uygulanabilirliğine karşı çıkan görüşleri de tabiatçılık karşıtı tarihsicilik olarak adlandırarak iki farklı şekilde ele alır.³²

a. Tabiat Karşıtı Tarihsici Doktrinler ve Eleştirisi

Popper'a göre bu bağlamda tarihsicilik, bir sosyal bilim olan sosyoloji ile fizik arasındaki derin farklılıklar sebebi ile fiziğin bazı karakteristik metotlarının sosyal bilimlere uygulanamazlığıdır. Fizik kanunları her yerde ve zamanda aynı kalırken sosyal kanunlar zamana ve mekâna göre değişirler; çünkü bunlar tarih ve kültürdeki farklılıklara dayanırlar. Bu anlamdaki tarihsici tezler, Popper tarafından önem bakımından genelleme, deney, sosyal fenomenin karmaşıklığı, kesin varsayımların güçlüğü-

³² Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 17-18.

ri ve metodolojik özcülük şeklinde ifade edilir.³³ Değişen toplumsal yapı ile değişmeyen fiziksel dünya arasındaki karşıtlık tabiatçılık aleyhtarlığına yol açar³⁴ ve bu yüzden anti-naturalistik görüşte olanlara göre bu özelliklere sahip olan bir şeye, fiziğin nesnesine yaklaştığımız gibi yaklaşamayız.³⁵

"Genelleme" pozitif bilimlerin temelini oluşturmaktadır; bununla bir şeyin her yerde ve zamanda geçerli olduğu kabul edilir. Tabiat karşıtı tarihsicilik, bu ilkenin sosyolojide geçersiz olduğunu, benzer şartların ancak tarihin bir döneminde ortaya çıktığını ve bir dönemden diğerine geçemediğini iddia eder; yani sosyal genellemeler tabiat kanunları olmayıp insan yapısıdır. Bu tip tarihsiciliğe göre, deney metodunun sosyolojide kullanım imkânı yoktur; çünkü benzer şartlar bir dönemin sınırları içinde gerçekleşir; deneyden elde edilen sonucun da çok sınırlı bir anlamı vardır. Sosyolojideki büyük ölçekli deneyler bilgiyi ilerletmek için değil, siyasi başarı kazanmak için yapılır. Değişen şartlar göz önüne alındığında, uygulanan deneylerin aynı şartlar altında aynen uygulanması mümkün değildir³⁶ çünkü toplumsal olguların ve olayların sürekli yeni olma gibi bir özelliği vardır.³⁷ "Yenilik" hiçbir şeyin kendini tıpatıp tekrarlatmadığı yerde kendini gösterir. Tarih kendini tekrarlayabilir; ancak bu tekrar aynı seviyede olmaz. Fizikteki yenilik, düzenlemeler ve birleştirmelerle ortaya konurken, sosyal alandaki yenilik düzenlemeye imkân vermeyen gerçek bir yeniliktir. Fiziksel metotların sosyolojinin problemlerine uygulanması sosyal gelişimin problemlerini anlamamıza olanak vermez.³⁸

Tabiat karşıtı tarihsicilik, fizikte daha az "karmaşık" konularla uğraşıldığını ve deney yoluyla yapay bir soyutlama yapmanın mümkün; ancak sosyal alanlarda yapay soyutlama yapılamamasından dolayı karmaşıklık olduğunu savunur.³⁹ Popper'a göre, toplumsal durumların fizik-

³³ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 21-22.

³⁴ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 135.

³⁵ İsmail H. Demirdöven, *Model Kavramı ve Karl R. Popper'in Platon Eleştirisi* (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1991), 152.

³⁶ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 45.

³⁷ Demirdöven, *Model Kavramı ve Karl R. Popper'in Platon Eleştirisi*, 52.

³⁸ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 25-28.

³⁹ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 25-28.

sel durumlara göre daha karmaşık olduğu doğru değildir. Bu hata bir ölçüde somut toplumsal durumlar ve deneysel fiziksel durumlar arasında yapılan bir karşılaştırmadan kaynaklanmaktadır. Gerçekte sosyal bilimler fen bilimlerinden daha az karmaşıktır; çünkü bir toplumsal olayda insanlar az ya da çok rasyonel davranırlar ve bu özellik basit toplum modellerinin uygulanmasını mümkün kılar.⁴⁰

Tabiat karşıtı tarihsiciler, sosyolojinin atomistik tarzda değil de "bütüncü" bir tarzda çalışmasını düşünürler; çünkü sosyal gruplar hiçbir zaman sadece kişilerin toplamları olarak kabul edilmemelidir. Bu grupların kendilerine has gelenek ve kuralları vardır. Bu grubun şimdiki ve gelecekteki hali anlaşılacak isteniyorsa, tarihine, geleneğine ve kurumlarına bakılmalıdır⁴¹; grupların bir ruhu vardır ve bu da fizik metodlarıyla kavranamaz;⁴² çünkü Popper, tabiat karşıtı tarihsici doktrinlerin eleştirisini oldukça sağlam temellere dayandırarak ele almaktadır. Genelde sosyal bilimlerde, özelden ise sosyolojide tarihsiciliğe olan eleştirisinin altındaki temel yaklaşımını kendi tabiri ile bölük pörçük teknoloji metodu olarak ifade eder; bölük pörçük ifadesi ile de farklı yerlerden unsurları bir araya getirip yapılan bir analizi değil, bütün yerine parçanın analizini kasteder. Parçalı ifadesi belki daha uygun bir ifade olabilirdi; ancak bu bir dağınıklığın ifadesi değildir. Sosyal bilimler, sosyal iyileşme için yapılan önerilerin eleştirilmesiyle büyük gelişmeler gösterir.⁴³

Ütopycı mühendisliğe karşı olan Popper'ın savunduğu bölük pörçük sosyal mühendislik, teknolojinin ötesini görmesi bakımından fizik mühendisliğine benzer. Fizik mühendisinin makine icat etmesi, plan ve projesini çizip yeniden düzenlemesi gibi bölük pörçük sosyal mühendis de sosyal kurumları tasarlayıp kurar, yeniden düzenler ve var olanları çalıştırır. O, toplumu bir bütün olarak ele alarak yeniden bir toplum kurma gereğine inanmaz; Sokrates gibi ne kadar az şey bildiğini bilir. Böylece, gerçekleşen sonuçlarla beklenen sonuçları karşılaştırarak beklenmeyen sürprizlere karşı daha temkinli hareket eder; kendi eksikliklerine eleştiriler getirir. Bütüncü ya da ütopycı sosyal mühendislik ise,

⁴⁰ Patrick Baert, *Sosyal Bilimler Felsefesi: Pragmatizme Doğru*, trc. Ü Tatlıcan (İstanbul: Küre Yayınları, 2013), 106.

⁴¹ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 34-36.

⁴² Demirdöven, *Model Kavramı ve Karl R. Popper'ın Platon Eleştirisi*, 54.

⁴³ Demirdöven, *Model Kavramı ve Karl R. Popper'ın Platon Eleştirisi*, 82-83.

bölük pörçük mühendisliğin aksine kamusal nitelikte olup toplumun bütününe yeniden şekillendirmeyi hedefler.⁴⁴

Popper'a göre, bölük pörçük teknoloji ve tarihsicilik metotları arasındaki farkı J. S. Mill de fark etmiştir. Mill'e göre sosyolojide iki araştırma yöntemi vardır ve bunun bir tanesi "Evrensel olarak oy hakkı tanımının mevcut şartlar üzerindeki etkisi ne olurdu?" gibi bir soruyla karşılaşılırken diğeri "Toplum durumlarını meydana getiren sebepler nelerdir?" şeklindedir. Popper bu durumların bölük pörçük teknoloji ve tarihsicilik arasındaki ayrıma denk geldiğini ve Mill'in ikinci yönteminin diğere üstün olduğunu ifade ederek buna 'tarihsel metot' adını verir. Popper, Mill'in "Bundan sonra bu metodun yardımıyla insan ırkının gelecekteki tarihinin çok uzak dönemlerine bakılabilmekle kalmaz, aynı zamanda faydalı görüldüğü takdirde doğal ilerlemeyi hızlandırabilecek yapay araçları belirlemeyi de başarabiliriz." ifadeleriyle bölük pörçük değil, bütüncü görüşü savunduğunu düşünür. Bu bütüncülük, tarihsiciliği bölük pörçük teknolojiden ayırır ve ütopyacı toplum mühendislik tiplerine, 'yeni bir düzen için projeler' veya 'merkezi planlama' gibi bütüncü veya ütopyacı sosyal mühendislik fikirlerine yaklaşır.⁴⁵

Popper'a göre tarihsicilik ve ütopyacılığın en önemli ortak noktası bütüncülüktür; tarihsicilik gibi ütopyacılık da benzer şekilde bütüncüdür. Her iki metot da sosyal deneyimlerden etkilendiği için değişimleri akla uygun hale getirmeye çalışır; birisi kehanetlerde bulunarak diğeri ise, değişikliği durdurarak yapar; diğeri bir ortak nokta ise, hedeflerinin bir seçim ya da ahlaki karar meselesi olmadığı, kendileri tarafından araştırılıp bilimsel olarak keşfedileceğine inanmalarıdır. Tarih ilerlemekte olduğu için planlama kaçınılmazdır.⁴⁶ Popper'a göre, bütüncü düşünce tarzının özellikle tarihsici sosyal deneyler üzerinde zararlı bir etkisi vardır; zira, fizik mühendisinin kâğıt üzerindeki projeleri pratik deneylerle test edilir; hâlbuki sosyal mühendis projelerini bununla karşılaştırılacak bir pratik deneye sahip değildir. Böylelikle iki alan arasındaki benzerlik

⁴⁴ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 89-96.

⁴⁵ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 96-99.

⁴⁶ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 100-102.

ortadan kalkmış olur; bütüncü yaklaşım ütopyacıdır ve bilimsel bir temelle dayanmaz.⁴⁷

Genellemelerin özel ortamlar veya dönemlerle sınırlı olması fikrine Popper'in sert yanıtı, koşulların değişkenliğinin doğa bilimlerinde de söz konusu olduğu ve bu değişkenliğin deneme yanılma yöntemi ile mükemmel bir uyum gösterdiği şeklindedir.⁴⁸ Daha önce de değindiğimiz gibi Popper, bilimin gözlemlerle başlayıp onlardan hareketle bir genelleme ve tümevarım sürecini ve teori üretme yöntemini kabul etmez. Ona göre, gözlem ve deney teorileri test etmeye, testlere dayanamayanları atmaya yararlar. Tabiatçı tarihsiciler çevrelerindeki gözlemlerin bütün toplumlar için geçerli kanunları olduğunu iddia ederler. Doğal bilimlerde ise, kanunların evrensel olarak bir dönemde mi, belirli bir yerde mi geçerli olup olmadığını tam bilemeyiz. Bununla birlikte tabii kanunların formüle edilmesinde geçerli olduğu dönemleri belirten bir şart eklenmez; çünkü sınırsız bir geçerlik alanına sahip kanunlar aramamız gerektiği bilimsel yöntemin özelliğidir.⁴⁹

b. Tabiat Yanlısı Tarihsici Doktrinler ve Eleştirisi

Tabiat yanlısı doktrinler açısından tarihsicilik ise, temelde tabiatçılığa karşı olsa da fizik ve sosyal bilimler arasında ortak noktalar olduğu fikrine hepten karşı değildir. Fizikte elde edilen başarılar, varsayımların deneyler sonucunda elde edilen başarılarıdır. Sosyolojideki başarı da varsayımların teyit edilmesidir.⁵⁰ Popper'a göre, natüralizmin, toplum bilimlerinin doğa bilimlerinden bilimsel yöntemin ne olduğunu öğrenmesi gerektiği yönündeki tezi tamamen yanlıştır; bu sapıtılmış natüralizmin temel yöntemi gözlem ve ölçümlerden hareket ederek istatistikî veriler toplayıp bu verileri tümevarım yoluyla genellemelerde kullanarak teorilere ulaşmaktır. Bu görüşe göre, bilimsel nesnellik bu şekilde sağlanır. Popper bu yönüme "yanlışlamacılık" fikriyle itiraz etmiştir. O toplumbilimlerinde bilimsel nesnellığe ulaşmak için değer yargılarından kurtularak nesnel olmayı başarabilmenin doğa bilimlerine göre daha zor

⁴⁷ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 111.

⁴⁸ Baert, *Sosyal Bilimler Felsefesi*, 105.

⁴⁹ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 126-132.

⁵⁰ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 55-56.

olduğu kanaatindedir.⁵¹ Modern tarihsiciler, Newton'un çok önceden gezegenlerin yerlerini tahmin etmesini önemli bulurlar ve bu sayede gelecekle ilgili kehanetlerde bulunulabilmeyi sosyal bilimlerde için de mümkün görürler. Eğer ay ve güneş tutulması astronomide önceden haber verilebiliyor ise, buna benzer şeyi sosyoloji de yapabilir. Tabiat taraftarı tarihsicilere göre sosyal olayların karmaşık olmalarından ve sosyolojik terimlerin niteliğinden kaynaklı olarak, öndeyiler ayrını ve kesinlik bakımından yetersiz olsa da bu tahminler önemlidir. Sosyal bilimlerde belirsizlik zaafı taşımasına rağmen "kültür çatışması", "dayanışma", "şehirleşme" gibi terimler anlam genişliği ve zenginliği sağlar. Popper, bu tarz öndeyilere "büyük ölçekli tahminler" adını verir.⁵² Popper'a göre, "sosyal değişmeyi planlamaya karşı sosyal değişmeyi yorumlamayı" savunma da bir tarihsici öğretilidir. Tarihsicilik istek ve düşüncelerimizin, zihin dünyamızın, korku, bilgi ve enerjilerimizin hepsinin toplumun gelişiminde etkili olduğunu kabul eder. Bu anlayışa göre, yalnızca tarihin akışına uygun olan planlar geçerlidir. Bu sebeple insan aklının rolünü tarihsici sosyal bilim verebilir. Bundan dolayı tarihi kehanet ve tarihin yorumlanması iyi düşünülmüş sosyal eylemin parçası olmalıdır. Popper'a göre, tarihsicilerin çabası geleceği önceden haber vermek için geçmiş yorumlamaktır; halbuki tarihsici sosyal gelişmeyi yalnızca yorumlayabilir ancak onu hiç kimse değiştiremez⁵³. Aynı şekilde, "İndirgeme metodu, nedensel açıklama, öndeyi ve kehanet" de Popper'ın karşı olduğu tarihsici yöntemlerdendir. Popper'a göre, bilimin ilerlemesi için öncelikle bir problem durumu gereklidir. Bu problem pratik ihtiyaçlardan, bilimsel veya bilim öncesi inançlar tarafından ortaya atılmış olabilir ve bilimsel bir problem, açıklama ihtiyacından doğar. İndirgemeciliğe göre ise, birbirleriyle ilgisi yokmuş gibi görünen ayrı ve farklı bilimlerin bile, birbirleriyle belli bir ilişkisi vardır. Bundan dolayı, tüm bilimlerin birbirlerine ve fizik kanunlarına indirgenebilirler⁵⁴; bu da Popper'a göre, tarihsiciliğin temel hatasıdır. Kanunlarla eğilimlerin birbirine karıştırılması tarihsicileri, örneğin ilerlemeye dönük genel bir tarihi eğilime inanmaya götürür. Onların, tek başına psikolojinin ya da materyalizmin kanunla-

⁵¹ Popper, *Toplum Bilimlerinin Mantığı*, trc. Ş. Alpay (İstanbul: Felsefe Yazıları., 1983), 115.

⁵² Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 56-57.

⁵³ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 71-75.

⁵⁴ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 150-152.

rından evrensel kanunların hemen türetilbileceği gibi inanışları vardır. Bunlar, değişen şartlarla birlikte başlangıç şartlarına dayanmayan ve belli bir istikametten geleceğe dönük yönelimlerdir. Örneğin, Marx'a göre, "üretim araçlarının birikimine" doğru bir yönelim vardır; ancak Popper, nüfusun azalması durumunda bu eğilimi beklememizin çok zor olduğunu düşünür.⁵⁵

İlerlemenin bağlı olduğu bir tabiat yasası da Popper'a göre mümkün değildir; ona göre, "ilerlemenin kurumsal teorisi" olarak ele aldığı düşünce, tarihsicilerin savunduğu bir öğretilerdir. A. Comte ve J. S. Mill insan tabiatının kanunlarına indirgenebilen bir yönelim olduğunu savunurlar. Comte bunu ilerleme kanunun insanı mükemmelleştiren bir yönelim oluşuna bağlar; Mill ise, insan zihninin ilerlemeci oluşuna indirger; ancak Popper'a göre bu, hiçbir şeyi açıklamaz. İnsan tabiatının bazı eğilimlerini akla yatkın bir şekilde açıklanamayacak olduğu pek az olay düşünebiliriz. Fakat olabilecek her şeyi açıklayan bir metot aslında hiçbir şeyi açıklamaz. Nihayet ilerleme çok büyük ölçüde siyasi faktörlere, düşünce özgürlüğünü koruyan siyasi kurumlara yani demokrasiye bağlıdır. Bununla birlikte bilimsel ilerleme en iyi organizasyon içinde dahi durabilir. Örneğin bir mistisizm salgını olabilir. Önemli olan iyi planlanmış kurumlar kurmaktır; ancak yine de bilimsel araştırmalar doğru insanı cezbedemeyebilir.⁵⁶

3. TARİHSİCİLİĞİN SAVUNUCULARI

Popper'ın *Açık Toplum ve Düşmanları* isimli çalışması Platon, Aristoteles, Hegel ve Marx'ın siyaset felsefelerini tarihsicilik temelinde eleştirel bir okumadır. Önsözünde, "Eğer bu kitapta, insanlığın en büyük bir takım düşün önderleri hakkında sert sözler söyleniyorsa, amacım, umarım ki, onları küçültmek değildir. Bu daha çok, uygarlığımız yaşayacaksa, büyük adamlara aşırı saygı gösterme alışkanlığımızdan kurtulmamız gerektiğine inanışımızdan ileri gelmektedir" der;⁵⁷ bu söylem onun genel düşünce sistematığına de uygundur. Ona göre, seçilmiş halk öğretisine

⁵⁵ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 159-161.

⁵⁶ Popper, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, 196-193.

⁵⁷ Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları 1*, XXIII.

dayanan tarihsicilik, Tanrı'nın kendi iradesinin seçkin aracı olarak iş görmek üzere bir halkı seçmiş olduğunu ve yeryüzünün bu halka kalacağını varsayar;⁵⁸ bu öğretinin Eski Yunan'da Herakleitos'a gelinceye kadar tarihsici bir örneğinin olmadığını iddia eden Popper, bu anlamda belirgin bir tarihsici öğretinin Hesiodos olduğunu düşünür⁵⁹ ve Herakleitos'u Platon'un tarihsici öncülerinden görür. Popper, Platon'un kendi toplumsal denemelerini, tıpkı tarihsici öncüsünün yaptığı gibi, ortaya bir tarihsel gelişim yasası koyarak özetlediğini iddia eder;⁶⁰ fakat değişmeyen yetkin devlet inancını "bütün şeyler" alanına da yayarak Herakleitos'tan ayrıldığını savunur. Platon, her çeşit adı veya çürüyen şeye karşılık, çürümeyen yetkin bir şey bulunduğuna inanmaktadır; bu anlamda Formlar ya da İdealar Teorisi Platon felsefesinin merkezi doktrinini oluşturmaktadır.⁶¹ Popper'a göre, Platon'un değişimi durdurarak, kaderin demir kanununun çığnenebileceğine ve çürümekten kurtulabileceğine inanması, onun tarihsici yönelimlerinin kesin sınırlılıklarının olduğunu göstermektedir.⁶²

Platon'un tüm çabası, Popper'a göre, toplumun tarihsici bir teorisini yapmaktır; bu girişim, sonraki dönemde Rousseau tarafından canlandırılmış, Comte ile Mill ve Hegel tarafından da moda haline getirilmiştir; aralarındaki temel fark, tarihin gelişme çizgisinin nasıl değerlendirileceğidir. Platon'un betimlediği gelişimi mahkûm etmesine karşılık, bu modern yazarlar, bir tarihsel ilerleyiş yasasına inanarak onu alkışlamışlardır.⁶³ Kısacası, içinde yaşadığı değişen toplum dünyasını anlamak ve yorumlamak girişimi, Popper'a göre, Platon'u geniş ayrıntılarıyla sistematik bir tarihsici sosyoloji kurmaya sürüklemiş ve var olan devletleri, değişmeyen bir Form'a ya da İdea'sını toparlayıp yeniden kurmak ya da hiç değilse, ona olabildiğince çok benzeyen bir toplumu betimlemek istemiştir;⁶⁴ bu ise, Popper açısından tam bir ütopyacı tarihsicilik örneğidir. Popper, sosyolojik yasalardan ya da toplumsal yaşayışın doğal yasa-

⁵⁸ Popper, *Açık Toplum 1*, 12.

⁵⁹ Popper, *Açık Toplum 1*, 15.

⁶⁰ Popper, *Açık Toplum 1*, 26.

⁶¹ Platon, *Şölen*, trc. Arzu Erhat-Sabahattin Eyuboğlu (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1961), 210e-211a.b.

⁶² Popper, *Açık Toplum 1*, 29.

⁶³ Popper, *Açık Toplum 1*, 52.

⁶⁴ Popper, *Açık Toplum 1*, 171.

larından söz ederken, Platon gibi tarihsicilerin ilgilendikleri evrimin var-sayılan yasalarının olduğunu düşünmez; zira, tarihsel gelişimlerin bu gibi düzenlilikleri olsaydı, onların formülleştirilmeleri de, besbelli, sosyolojik yasalar kategorisine girerdi.⁶⁵

Platon'un natüralizmi ve tarihsiciliğiyle ilişkisi üstüne ayrıntılı bir çözümleme yapan Popper, onun "doğa" terimini hep aynı anlamda kullandığına ve "öz"le özdeş görmesine dikkati çeker ve "doğa" terimini bu yolda kullanma alışkanlığı, günümüzde bile özcüler arasında sürüp gitmektedir. Platon, "doğa"yı bu yolda kullanırken, bununla neredeyse "Form" ya da "İdea"yla aynı şey demeye gelir; çünkü bir şeyin Form ya da İdea'sı, aynı zamanda onun özüdür. Doğalarla Form ya da İdealar arasındaki başlıca ayrılık, duyulanabilir bir şeyin Form ya da İdeası, o şeyin içinde değildir, onlardan ayrıdır; onun büyükbabası, atasıdır; bu doğa bir şeyin doğuştan ya da özgün niteliği ve o şeyin Form ya da İdeasına benzeyişinin veya kendi Form ya da İdeasından içten pay alışının temelini oluşturan niteliklerinin hangi nitelikler olacağını belirler.⁶⁶

Platon "filozoflar ırkı"ndan ve "felsefeci doğası" olanlardan söz eder; Popper'a göre, bu terimlerin ikisi de "öz" ve "ruh" terimlerine yakındırlar. Platon'un doğa teorisi tarihsici metodoloji için bir başka yaklaşım yolu açmaktadır. Genel olarak bilimin görevi, ele aldığı konuların gerçek doğasını incelemek olarak anlaşıldığına göre, insan toplumunun ve devletin doğasını incelemek de bir toplum ya da siyaset biliminin görevidir; fakat Platon'a göre, bir şeyin doğası o şeyin kaynağıdır yahut hiç değilse kaynağı tarafından belirlenir.⁶⁷ Popper, Platon'un bu tür temellendirmelerden hareketle inşa etmek istediği toplum idealini ütopyacı bulur; bunu da "ütopyacı yaklaşımda akla uygun her eylemin bir amacı olmalıdır ve bu eylem, o amacı bilinçli ve tutarlı olarak izlediği araçlarını da ereğine göre belirlediği ölçüde akla uygundur." şeklinde tanımlar.⁶⁸ Popper'a göre, ütopyacı yaklaşımın tarihsici iki örneği Platon da Marx da, bütün toplumsal dünyaya kökten biçim değiştirecek apokaliptik bir devrimin düşü içindedirler.⁶⁹ Platoncu yaklaşımın Marx dâhil, bu geniş

⁶⁵ Popper, *Açık Toplum 1*, 87.

⁶⁶ Popper, *Açık Toplum 1*, 96.

⁶⁷ Popper, *Açık Toplum 1*, 98.

⁶⁸ Popper, *Açık Toplum 1*, 205-206.

⁶⁹ Popper, *Açık Toplum 1*, 215.

kapsamı, bu aşırı köktencilik, öyle sanıyorum ki, diyor Popper, estetikçiliğiyle ilgilidir; bunun anlamı bizimkinden yalnızca biraz daha iyi ve daha akılcı bir dünya değil, ama aynı zamanda bütün çirkinliklerinden arınmış bir dünya kurma tutkusudur.⁷⁰ Bu estetikçilik, Platon'da olduğundan daha güçlü bir anlatımını hiçbir yerde bulmamıştır ve siyaset, Platon için Kralca sanattır.⁷¹

Platon'da var olan ve kapalı toplumun özelliğini yansıtan yönetici mutluluğu yönetmede, savaşçı mutluluğu savaşmada köle de kölelik etmede bulmalıdır anlayışı birey her şey inancıyla birlikte çökmüştür.⁷² İnsan, birey ile artık bir kabile kahramanı, bir kurtarıcı diye değil, bir birey olarak ilgi odağı olmuş; fakat insanı asıl ilgi merkezi yapan bu felsefe Popper'a göre, Protagoras'la başlamıştır.⁷³ Popper, Platon hakkında söylenenlerin ana amacının, tarihsiciliğin ortaya çıkmasında ve açık topluma karşı girişilen savaşta oynadığı rolü belirtmek ve çağımızın sorunları üzerindeki modern tarihsiciliğin ve totaliterciliğin babası Hegel'in falcı felsefesinin ortaya çıkması üzerindeki etkilerini göstermek olduğunu belirtir.⁷⁴ Ona göre, modern tarihsiciliğin kaynağı olan Hegel, doğrudan doğruya Herakleitos, Platon ve Aristoteles'in izinden yürümüştür.⁷⁵ Popper, Platon'un siyaset felsefesi konusundaki düşüncesini "Platon'dan almamız gereken ders, onun bize öğretmeye çalıştığının tam karşıtı olmasıdır." şeklinde özetler.⁷⁶ Tarihsici düşünce bağlamında bütünüyle Platon etkisinde gördüğü Aristoteles için Popper şöyle der: "Aristoteles hakkında söylediklerimin üstünkörü olduğunu, Platon hakkında söylediklerimden çok daha üstünkörü olduğunu tekrar hatırlatmak gerekmez. Her ikisi hakkında söylenenlerin ana amacı, tarihsiciliğin ortaya çıkmasında ve açık topluma karşı girişilen savaşta oynadıkları rolü belirtmek ve çağımızın sorunları üzerindeki modern tarihsiciliğin ve totaliterciliğin babası Hegel'in falcı felsefesinin ortaya çıkması üzerindeki etkilerini göstermektir."⁷⁷ Popper'a göre, Ortaçağ'da Kilise, Plâtoncu ve Aristotelesçi

⁷⁰ Popper, *Açık Toplum 1*, 216.

⁷¹ Popper, *Açık Toplum 1*, 216.

⁷² Popper, *Açık Toplum 1*, 222.

⁷³ Popper, *Açık Toplum 1*, 249.

⁷⁴ Popper, *Açık Toplum 2*, 28.

⁷⁵ Popper, *Açık Toplum 2*, 34.

⁷⁶ Popper, *Açık Toplum 1*, 262.

⁷⁷ Popper, *Açık Toplum 2*, 28.

totaliterliğin izinde yürümüş ve bu gelişme engizisyon ile doruğa ulaşmıştır; özellikle engizisyonun dayandığı kuram ona göre, büsbütün Plâtoncu'dur.⁷⁸ Modern tarihsiciliğin kaynağı olan Hegel de doğrudan doğruya Herakleitos, Platon ve Aristoteles'in izinden yürümüştür.⁷⁹

Hegel'e göre insan, Tanrı'nın planının tarih içindeki gerçekleştiricisi, aynı zamanda insanın kendini açması ve gerçekleştirmesidir; bu anlamda insan, Tanrı'nın kendi planını gerçekleştirmekte kullandığı bir araçtır; ancak insan bunu bilmez ve kendi amaçlarını gerçekleştirmekte olduğunu sanır. Hegel buna 'akıl hilesi' adını verir.⁸⁰ Ona göre insan, ancak 'tarihin sonu'nda, mutlak özgürlük anında, araç olmaktan çıkıp tanrısal öze katılmış, onunla türdeş hale gelmiş olacaktır.⁸¹

Hegel'in düşüncesinde hakiki devlet, bireylerin gündelik yaşamlarının üstündedir; bireylerin birliğidir, temelidir; onlar sadece bu birlik içerisinde olmaları gereken şeylerdir; yani bir organizmadaki birlik ilkesinin onlarda cisimleşerek organlara öncel olması gibi devlet de tüm tikel arzuların üstünde, yasada önceliğe sahip olarak bireylerin bilincidir.⁸² Hegel için her türlü siyasal iradeciliğin reddedilmesinin kökeninde yatan düşünce budur.⁸³

Popper'a göre Hegel'in tarihsiciliği iyimserdir ve onun oluşum evreninin, bir varlığa çıkış ya da yaratıcı evrim halinde olduğu söylenebilir; her devresi kendisinin içinden çıktığı önceki devreyi içine alır ve her devre önceki devreleri aşarak yetkinliğe daha çok yaklaşır. Buna göre, gelişimin genel kuramı ilerlemedir ve bu diyalektik bir ilerlemedir. Bir özcü açısından devletin bilinmesi açıkça onun özünün ya da ruhunun bilinmesi demektir. Devleti meydana getiren ulusun kolektif ruhudur; özü ancak gerçek tarihinden öğrenebiliriz. Böylece tarihsici yöntemin devlet gibi toplumsal kurumlar hakkında bilgi edinme yolunun ruhun

⁷⁸ Popper, *Açık Toplum* 2, 31.

⁷⁹ Popper, *Açık Toplum* 2, 34.

⁸⁰ Ali Taşkın ve Metin Becermen, *Rönesans, Yeniçağ ve XIX. Yüzyıl Felsefesi Tarihi* (Ankara: Sentez Yayınları, 2013), 352.

⁸¹ Özlem, "Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik", 127-145.

⁸² Jean Hyppolite, *Marx ve Hegel Üzerine Çalışmalar*, trc. D.B. Kılınç (Ankara: Phoenix, 2013), 151.

⁸³ Jean François Kervégan, *Hegel ve Hegelcilik*, trc. İsmail Yerguz (Ankara: Dost Kitabevi, 2011), 106.

tarihini incelemek olduğunu öne süren ana tutuma varılır. Ulusun ruhu gizli kaderini belirler ve her ulus varlığa çıkmak için öbür uluslarla savaşmakla kendini ortaya koymalıdır. Hegelciliğin temeli olan gelişim, diyalektik bir biçimde yürür; önce bir tez ortaya atılır sonra bu teze eleştirilerle anti tez ortaya çıkar ve bu iki görüşün çatışmasından bir tür senteze ulaşılır. Hegel'in amacı çelişkilerle serbest olarak çalışmaktır.⁸⁴

Hegelciliğin diğer temel direği özdeşlik felsefesidir. Bu düşünce de diyalektik yöntemin bir uygulamasıdır. Özdeşlik felsefesi aslında bir çift anlamlılıktır. Herakleitos'un "Yukarı giden yol ile aşağı giden yol aynıdır." ifadesini Popper'a göre Hegel "Doğuya giden yol ile batıya giden yol aynıdır." diyerek tekrar eder. Özdeşlik felsefesi mevcut düzeni haklı çıkarmaya yaramaktadır. Mevcut standartlardan başka standartlar olmayacağına göre mevcut olanın en iyi olduğunu, güçlülüğün haklı olduğunu öne süren öğretilerdir.⁸⁵ Platon ideaların gerçek olduklarını gelip geçici şeylerin gerçek olmadıklarını öne sürüyordu. Popper'a göre, Hegel de bu öğretilerden ideal=gerçek eşitliğini çıkarmaktadır. Kant diyalektiğinde idea terimi akıldaki fikirler anlamında kullanıldığından, Hegel ideaların zihinsel, ruhsal ya da ussal olduklarını çıkarır ve bu noktadan hareketle gerçek=ussallık sonucuna ulaşılır.⁸⁶

Hegel'e göre, tarih mutlak ruhun ya da evren ruhunun düşünme sürecidir. O, sanki kader tarafından usa vurulan muazzam bir diyalektik tasımdır. Bu tasım, kaderin izlediği plandır ve varılan mantıksal sonuç da kaderin varmak istediği sonuçtur.⁸⁷ Devleti ulus kavramı üzerine kuran Hegel'in ortak bir kaynaktan gelme, ortak tarihe dayandırma şeklindeki bu temellendirmesine Popper katılmaz ve ulusal devlet ilkesi uygulanabilir bulmaz; çünkü ona göre, bu düşünce bir çeşit mitos, ütopya veya doğaya dönüş düşüdüdür.⁸⁸

Hegel'in tarih felsefesinde önemli bir yer tutan ulus kavramı dönemin romantik dünya görüşünün de bir ürünüdür.⁸⁹ Popper'a göre,

⁸⁴ Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları 2*, 46-51.

⁸⁵ Popper, *Açık Toplum 2*, 51-52.

⁸⁶ Popper, *Açık Toplum 2*, 52-53; G. F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*, trc. Cenap Karakaya (İstanbul: Sosyal Yay., 2004), 29.

⁸⁷ Popper, *Açık Toplum 2*, 60-61.

⁸⁸ Popper, *Açık Toplum 2*, 66.

⁸⁹ Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011), 393.

Hegel'in modern totaliterciliğe hizmet eden ulusçuluk anlayışına göre devlet, kendi başına en yüksek amaçtır ve bir halkın sanatının, hukukunun, dininin ve biliminin merkezidir; devletin tözü halkın ruhudur. Popper, Hegel'in "Ulusun var olmasında en yüksek amaç devlet olmak ve varlığını bu şekilde sürdürmektir. Kendini bir devlet haline getirememiş bir ulus tarihten yoksundur..." ifadelerinden kurulacak devletin totaliterci olduğu ve yurttaşlarını kontrol altına alması gerektiği sonucunu çıkarır.⁹⁰

Popper, Hegel'in savunduğu 'Kahraman Adam' idealini de tipik bir kabileci ideal olarak görür. Popper, cesaretle elde edilen takdiri bir kahramana değil, bağlı olunan amaca teslim eder;⁹¹ ancak Hegel, hükümlerliği yalnızca hükümdara değil bütün olarak devlete atfeder. Devletin her ögesinin kurumsal olarak tanımlanmış bir rolü varsa da hükümlerlik bu ögelerin hiçbirine ait değildir; hiçbir devlet görevi de herhangi bir kişiye ait değildir. Hegel bu noktada evrensel tinin tarihte ilerleyişine taraftır. Evrensel tinin ilerleyişi içinde devletler milletler ve bireyler iyice belirlenmiş olan kendi özel ilkeleriyle tarih sahnesinde boy gösterirler.⁹² Popper'a göre, bütün bu söylemleri ile Hegel'in tarih felsefesi, ırkçılığa destek veren bir felsefedir bu da faşizme giden yoldur. Bu noktada Popper'a göre Hegel, monarşilerin zayıfladığı bir dönemde Prusya monarşisinin, halkın gözünde kendisine ilahî meşruiyet sağlamak için görevlendirilmiş bir ajandır.⁹³

Marx'ı da kapalı topluma katkı sunması ve tarihsici olması üzerinden eleştiren Popper, aynı şekilde onu da açık toplum ve demokrasinin düşmanı olarak görür ve zamanımızın sorunlarından sorumlu tutar; çünkü Marx, kehanette bulunmasaydı ve bir yeryüzü cenneti vaat etmeseydi bu kadar sıkıntı yaşanmayacaktı.⁹⁴ Bilimsel olma savı Marksizm'in çok önemli bir ögesidir. Marx, kendisini tarihsel, siyasal, ekonomik yani toplumsal bilimlerin Newton'u veya Darwin'i gibi görmüştür⁹⁵ ve Marx, insan toplumlarının gelişimini kendisinin keşfettiği bilimsel yasalarla yönetildiğine inanmıştır. Popper'a göre bu, Einstein öncesinin bilim an-

⁹⁰ Popper, *Açık Toplum* 2, 81.

⁹¹ Popper, *Açık Toplum* 2, 93.

⁹² Taşkın ve Becermen, *Rönesans, Yeniçağ ve XIX. Yüzyıl Felsefesi Tarihi*, 363.

⁹³ Ali Bulaç, v.dğr., *Kur'an-ı Kerim, Tarihsicilik ve Hermenötik* (İzmir: Işık Yay., 2003), 74.

⁹⁴ Taşkın ve Becermen, *Rönesans, Yeniçağ ve XIX. Yüzyıl Felsefesi Tarihi*, 46.

⁹⁵ Magee, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, 85.

layışdır. Marx da Newton'un maddenin uzamdaki devinimlerini yöneten doğa yasalarını keşfettiğini dolayısıyla herhangi bir fizik sistemi hakkında ilgili veriler elde olunca onun bütün gelecek evrelerinin önceden kestirilebileceğini sanmaktaydı. Buna benzer tarihsici inanışın pek çok örneği vardır. Popper'a göre, biz neyi seçersek yaptığımız şeyden de sorumlu oluruz. İşin içinde herhangi bir yöneltme süreci olduğu ölçüde tarihi ileriye götüren, birbirimizle, fizik çevremizle etkileşim içinde bizizdir; tarihin içinde birtakım amaçlar var ise onlar bizim amaçlarımızdır; herhangi bir anlamı da varsa, bu bizim ona verdiğimiz anlamdır.⁹⁶

Marx, sosyalizmin ve komünizmin bir proletarya diktatörlüğü şeklinde doğacağını öngörmüştür; bu, tarih ve ekonomi konusunda yaptığı çalışmaların bir sonucudur ve bu, kanıtlanabilir tarihi bir zorunluluktur; kapitalizm mutlaka çökecek ve komünizm bir gün mutlaka gerçekleşecektir. Bunun sonucunda şahane bir toplum olacaktır ve toplumda herkes birbirini sevecek, barış hâkim olacaktır. Popper, bu doktrini bir kapan olarak görür; adına da fare kapanı der.⁹⁷

Popper'a göre, toplum gelişmelerini belirleyen nedenler tarihsiciliğe varmadığı sürece zararsızdır. Her bir toplum bilimi ve buna bağlı tarihsel kehanet mümkün olacaksa, tarihin akışının ana hatlarıyla önceden belirlenmiş olması gerekir. Bilimsel sosyalist öğretisi ancak sosyalist çağın gelişini müjdelemesi yoluyla, insanları mukadder değişiklik hakkında bilinçlendirerek, tarihin insanlara yüklediği rolleri anlatarak sosyalizmin gelmesini kolaylaştırır. Bu kuram Marx'ın tarihsici görüşlerini yansıtır. Bu bağlamda, Marx'a göre insanlar, toplum hayatının yaratıcıları değil, olsa olsa ürünleridirler. Toplumsal ortamımızın yapısının bir insan yapısı olduğu kurum ve geleneklerinin ne Tanrı'nın ne de doğanın ürünüdürler.⁹⁸

Popper, Marx'ın tarihsel maddeciliğini iki noktada eleştirir; birisi tarihsicilik diğeri de maddeciliktir. Tarihsicilik toplum bilimlerinin tarihsel kehanetle çakışmasıdır; maddecilik görüşü ise, çoğu kez geniş kapsamlı bir şekilde, toplumsal gelişmelerin ekonomik koşullardaki gelişmelere ve üretim araçlarının gelişimine bağlıdır. Popper'a göre, bu öğretisi

⁹⁶ Magee, *Karl Popper'ın Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*, 85-89.

⁹⁷ Popper, *Yüzyılın Dersi*, trc. Ceyhan Aksoy (Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1997), 18.

⁹⁸ Popper, *Açık Toplum 2*, 112-122.

yanlıştır; çünkü fikirler ile ekonomik koşullar arasında tek taraflı değil karşılıklı dayanışma vardır. Hatta fikirler üretim araçlarından daha ileridir. Bunlarla birlikte Popper, Marx'tan yana taraf olduğunu belirterek maddeci tarih yorumunun, olayları ekonomik arka planlarıyla ele almamızı isteyen değerli bir öneri sayılması gerektiğini de savunur.⁹⁹ Popper'a göre, Marx ve Engels'in "Şimdiye kadar ortaya çıkmış olan toplumların tüm tarihi, bir sınıf mücadelesi tarihidir." ifadesi tarihi yürüten ve insan kaderini belirleyen şeyin, Hegel'in savunduğunun aksine, sınıflar arası çekişmeler olduğunu tezine dayanır.¹⁰⁰

Popper'a göre, Marx'ın devlet kuramı çağının bir yorumudur ve tarihe herhangi bir anlam vermemize gerek yoktur. Tarihe hayran olabiliriz; zira tarihte hayran olunacak pek çok olay ve kişiler vardır; ayrıca tarihten nelerden korkulması gerektiğini de öğrenebiliriz ve aynı şekilde "tarihin anlamı" üzerine düşünmek de korkulacak bir şey değildir.¹⁰¹ Marksizm'in bir tarih bilimi inşa etme iddiası, Popper'a göre ayakta duramaz; çünkü tarihin bir yönü olmadığı gibi hiçbir özgün kanuna da uymaz; böylece bilimin konusu haline de gelmez. Tersini savunan Marx bilimsel öngörü ile kehaneti birbirine karıştırmış ve kendini sahte peygamber durumuna düşürmüştür. Bu kehanetleri gerçekleştirmek adına kapitalist toplumu dönüştürmeye yönelik her tür girişimin sonu bir gerilemedir ve Marksist kolektivizm bu anlamda yeni kabileciliğin bir türüdür.¹⁰²

SONUÇ

Sonuç olarak Popper'a göre duygusal bir çekiciliği olan tarihsiciliğin her bir yorumu, karşı konulmaz güçlerce geleceğe doğru sürüklenme duygusunu dile getirir ve kendi metotlarının eksikliğinin farkında değildir. Bir yanda sezgisel kavrayışa, analogiler yoluyla çıkarımlar yapmaya ve toplumsal olguların niceliksel olarak ifade edilemeyeceğine dair tabiatçılık karşıtı görüşler, diğer yanda toplumbilimin bilim olabilmesi için

⁹⁹ Popper, *Açık Toplum 2*, 139-142.

¹⁰⁰ Popper, *Açık Toplum 2*, 143.

¹⁰¹ Popper, *Açık Toplum 2*, 47-48.

¹⁰² Christian Delacampagne, *20. Yüzyıl Felsefe Tarihi*, trc. Devrim Çetinkasap (İstanbul: İş Bankası, 2012), 217.

yasalara ulaşması gerekliliğini ifade eden görüşler tarihsicilik olarak toplanmaktadır. Bu anlamda tarihsicilik toplumbilim için bir metot olamaz ve bu sebeple de bilimsel bilgiye götürmez. Bu haliyle tarihsicilik anlayışı toplumbilimin terk etmesi gereken bir metottur.

Bireyi temel alan Popper, genelleştirme ve bütüncül çıkarımlara, sadece bilim alanında değil diğer bütün tartışmalarında karşı çıkar ve bütüncül yaklaşımı ütopyacılık olarak değerlendirir; alternatif olarak bölük pörçük dediği yöntemi önerir. Tarihsiciliği, tabiat taraftarı ve karşıtı şeklinde kurgulayan ve bunları çok güçlü argümanlarla hem temellendirmeye ve hem de aynı oranda eleştirmeye çalışan Popper, doğa kavramının analizi üzerinden bir modele gitmeye çalışması yönüyle Platon'u faşist, Marx'ı da tarihin ve doğanın yasalarını bulma düşüncesi üzerinden ütopyacı olarak görmektedir; fakat eleştirdiği şeyi kendisinin de yaptığı çok açıktır; neredeyse bütün büyük düşün önderlerini Platon'u, Aristoteles'i, politik söylemleri üzerinden okuyarak onların ontolojisini, epistemolojisini kendi tanımladığı tarihsicilik üzerinden okuma denemesi bunun açık bir örneğidir. Öyle anlaşılmaktadır ki, politik düşüncesi üzerinden Platon, Aristoteles, Hegel ve Marx okuması ve demokrasi karşıtı olarak tanımlaması açıkça bir bütüncülük örneğidir; biraz da ütopyik ve hatta anakronik bir okumadır. Popper'ın, demokrasi tutkusuna hak verilebilir; fakat kendi kurguladığı sisteme oturtmak adına başta Platon olmak üzere tarihsici dediği diğerlerini kapalı toplum düşüncesinin savunucusu gibi göstermesi pek gerçekçi görünmemektedir. Bütün bunlarla birlikte teslim etmek gerekir ki, Popper'ın tarihsici temelli okumaları, Mete Tunca'yın da ifade ettiği gibi partizanca bir polemik ve başarılıdır. Popper'ın en önemli mirası, hiç şüphesiz eleştirinin bir düşünceye savundan daha çok şey katmış olduğunu öğretmesi olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akgün, Sibel. "Karl Popper'ın Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri". *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 7(Ekim 2014):59-76.
- Baert, Patrick. *Sosyal Bilimler Felsefesi: Pragmatizme Doğru*. trc. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.
- Baudoin, Jean. *Karl Popper*. trc. Bülent Gözkân. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

- Bozkurt, Nejat. *20. Yüzyıl Düşünce Akımları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2004.
- Bulaç, Ali. v. dgr. *Kur'an-ı Kerim, Tarihselcilik ve Hermenötik*. İzmir: Işık Yayınları, 2003.
- Cevizci, Ahmet. *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2013.
- Delacampagne, Christian. *20. Yüzyıl Felsefe Tarihi*. trc. Devrim Çetinkasap. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Demir, Ömer. *Bilim Felsefesi*. Ankara: Vadi Yayınları, 2009.
- Demirdöven, İsmail H., "Model Kavramı ve Karl R. Popper'in Platon Eleştirisi". Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, 1991.
- Eledniz, Rajabov. "Karl Popper'in Eleştirel Akılcılığı ve Din Felsefesine Yansımaları". Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008.
- Gökberk, Macit. *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.
- Güzel, Cemal. *Bilim Felsefesi*. Ankara: Bilgesu Yayınları, 2013.
- Hegel, G. F, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri*. trc. Cenap Karakaya, İstanbul: Sosyal Yayınlar, İstanbul 2004.
- Hyppolite, Jean. *Marx ve Hegel Üzerine Çalışmalar*. trc. D. Barış Kılıç. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2010.
- Kervegan, Jean-François. *Hegel ve Hegelcilik*. trc. İsmail Yerguz. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları 2011.
- Kroner, Richard "Tarih ve Tarihsicilik". trc. Mustafa Alican, *Tarih İncelemeleri Dergisi, Ege Üniversitesi XXV, sy. 2(2010), 637-643*.
- Küçükalp, Derda. *Siyaset Felsefesi ve Tarihsellik*. Ankara: Say Yayınları, 2011.
- Magee, Bryan. *Karl Popper'in Bilim Felsefesi ve Siyaset Kuramı*. trc. Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1990.
- Minogue, K. "Does Popper Explain Historical Explanation", in *Karl Popper: Philosophy and Problems*, ed. Anthony O'Hear (Cambridge: Universty Press, 1995), 225-240
- Özlem, Doğan. "Felsefi Hermeneutiğe Geçiş Yolu Olarak Tarihselcilik" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. XL(1999),Erişim tarihi: 12 Ekim 2014, 127-145
- Özlem, Doğan. *Tarih Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap, 2010.
- Platon. *Şölen*. trc. Arzu Erhat- Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1961.
- Popper, Karl R. *Açık Toplum ve Düşmanları, 1*. trc. Mete Tunçay. İstanbul: Liberte Yayınları, 2010.
- Popper, Karl R. *Açık Toplum ve Düşmanları 2*. trc. Harun Rızatepe. Ankara: Liberte Yayınları, 2010.
- Popper, Karl R. *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*. trc. İlknur Aka-İbrahim Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.

- Popper, Karl R. *Tarihsiciliğin Sefaleti*. trc. Sabri Orman. İstanbul: Plato Yayınları, 2013.
- Popper, Karl R. *Toplum Bilimlerinin Mantığı*. trc. Şahin Alpay. İstanbul: Felsefe Yazıları 7. Kitap, Yazko, 1983.
- Popper, Karl R. *Yüzyılın Dersi*. trc. Ceyhan Aksoy. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu, 1997.
- Taşkın, Ali ve Metin Becermen. *Rönesans, Yeniçağ ve XIX. Yüzyıl Felsefesi Tarihi*. Ankara: Sentez Yayınları, 2013.
- Uçar, Şahin. *Tarih Felsefesi Yazıları*. Ankara: Vadi Yayınları, 1994.